

Posudek habilitační práce PhDr. Václava Velčovského, Ph.D.

Vina Josefa Klimenta / Josef Kliment's Guilt

Habilitační spis V. Velčovského je založen na pamětech československého politika a právníka Josefa Klimenta, jehož osobnost doposud zůstávala – obdobně jako i v případě řady dalších vyšších protektorátních činitelů z období Protektorátu Čechy a Morava – poněkud v ústraní pozornosti československé historické obce. Příčiny lze hledat v diskontinuálním vývoji československé historiografie dějin okupace a odboje, přerušované často ideologickými zásahy, což se týkalo zejména období let 1948-1989. Ani poté však nevedla jednoduchá cesta k zaplnění mnoha bílých míst československých dějin let 1939-1945, jak ukazuje příklad od 60. let minulého století uvažované a doposud nikdy nenaplněné trilogie/pentalogie *Čas okupace, čas odboje*. Zejména právě pasáže, věnované kolaboraci a protektorátnímu establishmentu, patří mezi ty, které jsou načrtnuty velmi tezovitě a čekají na další rozvinutí.

Proto je nutno přivítat předkládanou habilitační práci (dlužno dodat, že v mezidobí se Velčovským připravené Klimentovy paměti dočkaly knižního vydání v nakladatelství Academia), kde představují další střípek do mozaiky československých dějin tohoto nejednoduchého období. Střípek velmi podstatný, který rozvíjí poznání činnosti a fungování protektorátní reprezentace.

Analýza Klimentovy činnosti v první kapitole a ještě více pak kapitola o kolaboraci a její interpretaci nám ukazuje, jak moc nám v současnosti chybí diskurs 60. let, kdy v rámci Československého výboru pro dějiny protifašistického odboje (J. Tesař, T. Pasák a další) probíhaly intenzivní diskuse k letům 1939-1945, také na téma kolaborace. Došlo však k dalšímu posunu, kdy od striktních odsudků Háchovy reprezentace se situace proměnila v 90. letech v někdy až hagiografií zavánějící proměnu ve vztahu k protektorátnímu establishmentu. Autor se s touto problematikou vypořádal zdařile. Nebyla to úloha jednoduchá, protože nešlo jen o v centru pozornosti ležící období let protektorátu, ale i

poválečná léta s přicházející retribucí, která v podobě Národního soudu tvrdě poznamenala Klimentův osud.

Klimentovy paměti jsou, jak autor správně konstatuje, jeho osobní obhajobou. Právem Velčovský konstatuje, že „oficiální komunistická historiografie se bránila připuštění takovýchto „kacířských“ pohledů a názorů. Přiznání jakékoliv pozitivní role domácí protektorátní reprezentace bylo mohlo být chápáno jako znevážení zahraničního odboje a sovětského osvobození“ (s. 121). Pokud se však k těmto pamětem přistupuje s vědomím tohoto Klimentova přístupu a jsou podrobeny kritickému pohledu (což autor činí), jsou cenným příspěvkem ke zpracování dějin protektorátu.

Velčovský však nezůstal jen u edice Klimentových pamětí: „Jelikož Klimentovy názory stále vzbuzují kontroverze a lze je považovat za názory spíše disentní, rozhodl jsem se edici doplnit o žalobu na Klimenta z pera Františka Tržického. Oba texty spolu „komunikují“ a umožňují, jak věřím, plastičtější interpretaci politického či spíše obecně veřejného života protektorátu Čechy a Morava. Mým cílem rozhodně nebylo Klimenta obhájit, ale umožnit „odlišné čtení protektorátu“ a především problematizovat zdánlivě a stereotypně jednoduchou otázku kolaborace, viny a trestu pohledem nejen historiografickým, ale také politologickým, sociologickým a filozofickým“ (s. 126). S tím výchozím postulátem nelze než souhlasit.

Rovněž lze souhlasit s autorovým hodnocením Klimentovy činnosti, že nelze srovnávat Klimenta a Emanuela Moravce, jenž se stal symbolem kolaborace. Nicméně autorova slova, že Kliment „přes svou horlivost však nevytvářel nový světonázor a nesnažil se aktivně přispět k nacifikaci Čechů“ dávají prostor k polemice. Jeho veřejně publikované články (*Obnovuje se svatá říše římská* a další) byly přece využity nacistickou propagandou a přispěly k jejímu úsilí o začlenění protektorátu do Německé říše. Tím se Kliment –

vědomky či nevědomky – podílel na nacistickém úsilí o nacifikaci českého prostoru.

Velčovský rozebírá Klimentovy paměti, které jsou důležité zejména pro právněhistorickou rovinu příběhu Protektorátu Čechy a Morava. Pozitivně hodnotím to, že nezůstává (jak tomu většinou bývá) v rovině jedné výpovědi, naopak: porovnává je s pamětmi dalších tří protagonistů protektorátního příběhu Jiřího Havelky, Huberta Masaříka a Vojtěcha Mastného, které tvoří základní autobiografický kánon poznání protektorátu a jeho reprezentace. Z toho vyplynula rozdílnost přístupů autorů k reminiscenci na minulost, kde Klimentova snaha o osobní obhajobu kontrastuje s Havelkovým cílem „narušit černobílou, dobově tendenční interpretaci protektorátu a Háchova okruhu“ (s. 111). Klimentovy paměti do jisté míry završují konvolut pamětí protektorátních politiků, k nimž lze do jisté míry přiřadit i protektorátního ministra Ladislava K. Feierabenda (až do jeho útěku do exilu).

Důležitost Klimentových pamětí vyplývá z jeho postavení, které zaujal u prezidenta Háchy: stal se přímým svědkem Háchovy volby prezidentem, jeho cesty 14. března 1939 do Berlína, Hitlerova pobytu v Praze, vzniku a fungování Národního souručenství apod. Poskytl nejen detailní a fundované rozbory právních norem dokládajících fungování státu, ale uchoval jedinečné (někdy drobné, někdy zásadní) detaily z každodenního života v druhé republice a v protektorátu nebo z práce v prezidentské kanceláři, které jiní pamětníci nezmiňují.

Autor zaujal k editování Klimentových pamětí specifický ediční přístup, který – jak sám konstatuje – není úplně standardním (jak sám na s. 154 píše: „Ostatní výpustky, jichž bylo obrovské množství, nejsou značeny, přestože jsem si vědom toho, že se nejedná o standardní editorský postup. Vzhledem ke stavu původního textu však byl nezbytnou nutností.“), nicméně svůj editorský přístup podrobně charakterizuje a odůvodňuje v editorské poznámce.

Druhým klíčovým dokumentem, který vedle Klimentových pamětí Velčovský publikoval, byla již zmíněná Klimentova (a také Popelkova) obžaloba před Národním soudem ze strany národního prokurátora Františka Tržického. Jde o pramen opačné povahy k pamětem. Zatímco Kliment byl při psaní pamětí veden snahou obhájit se ze svých skutků, národní prokurátor byl veden snahou zcela opačnou. To dává čtenáři možnost tolik potřebného srovnání, neboť jak v prvním, tak i v druhém případě jde o dokumenty, které vyžadují využití s náležitým kritickým odstupem. Ten autorovi jistě neschází, jak svědčí způsob využití těchto pramenů v úvodních biografických pasážích.

V práci se jistě naleznou pasáže, které jsou zdrojem polemiky. Podle Velčovského (s. 119) „18. června 1941 uznala Benešovu vládu Velká Británie, následovaná Sovětským svazem a Spojenými státy.“ To je zkratkovité, velmi schematické a nepřesné tvrzení. Velká Británie v plném rozsahu (po prozatímním uznání z předchozího roku) uznala československou exilovou vládu, ale 18. července 1941, když ji v tomto kroku (byť jen o několik hodin) předběhl Sovětský svaz. Spojené státy k tomuto kroku přistoupily jako poslední z Velké trojky, ale zprvu jen v omezeném rozsahu. Stejně tak tvrzení, že Hácha byl aktivním činitelem jak v protektorátním, tak v zahraničním odboji neodpovídá realitě. V tomto ohledu stál Hácha poněkud ve stínu protektorátního premiéra gen. Aloise Eliáše. Ani pro domácí, ani pro zahraniční odboj Hácha nesehrál významnější aktivní roli.

Také formulace na s. 119, že „jak pro Prahu, tak pro Londýn výhodné spojení fungovalo pouze do příchodu Heydricha do Prahy“, není zcela přesné, když evokuje, že to byl až příchod Heydricha, co zpřetrhalo Háchovy kontakty s Londýnem. Důvod tkvěl totiž právě v onom plném uznání československé exilové vlády, kdy z Londýna přicházejí výzvy k demisi protektorátní reprezentace, výzvy, které nebyly Eliášem (potažmo Háchou) z mnohých racionálních důvodů (složitá situace v protektorátu) vyslyšeny a přichází tak

rozkol mezi londýnskou exilovou vládou a protektorátní reprezentací již před příchodem Heydricha, který ale měl právě pro Eliášův osud fatální následky. Naleznou se i technické a jazykové nedostatky (Národní soud je nutné psát s velkým počátečním písmenem, stejně tak Protektorát Čechy a Morava, poznámky 155 a 156 na s. 55 nenavazují na předchozí poznámku, jak by ibidem u nich naznačovalo, ...). Ale to jsou drobnosti, které nic nemění na zásadním přínosu Velčovského habilitační práce pro poznání dějin protektorátu.

Závěrem bych rád konstatoval, že se v případě habilitační práce PhDr. Václava Velčovského, Ph.D., *Vina Josefa Klimenta/Josef Kliment's Guilt*, jedná o původní vědeckou práci, která splňuje všechna kritéria stanovená k udělení vědecko-pedagogického titulu docent. Udělení tohoto titulu v habilitačním řízení V. Velčovského z výše uvedených důvodů plně podporuji.

4. dubna 2020

doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc.